

Henrik Sienkiewicz.

Literarna slika. Načrtal za »Ljubljanski Zvon« Ignacij Mieczysław Stein,
profesor v Wadowicah.

Pred nedavnim sta bila prošena dva slavna moža, naj se potegneta za Bure. Ko so se prosilci obrnili do Tolstega, je ta odgovoril, da najboljšo sredstvo bi bila samo grožnja, da nastane vojna, za katero pa se on noče poganjati. Sienkiewicz poziva ni podpisal, marveč je dal baronovki Suttnerjevi drug odgovor, ki so ga razni ljudje različno ocenjali. Ta odgovor je vzbudil v poljskem narodu še večje občutke simpatije in hvaležnosti do svojega pisatelja, kajti v njem je poleg vsestranske ljubezni do ljudi in studa do nasilja prevladal občutek bolesti, da med tem, ko se južnoafriških farmerjev spominja ves svet, noče on slišati ničesar o drugih, hudih krivicah, ki se gode narodu poljskemu. Bil je to sicer egoizem, toda plemenit egoizem, ki zasluži hvaležnost onih, na katere je hotel s tem Evropo opozoriti. Tudi kmalu pozneje, ko je Sienkiewicz obiskal Krakov in Levov, hoteč tu prečitati iz novega svojega dela z naslovom »Križarji« odlomek o bitki pod Grunwaldom, mu je občinstvo, zlasti še mladež, prirejalo prisrčen in sijajen sprejem, in njegovo potovanje po Galiciji je dokazovalo, da celo v najskrajnejšem zakotju že slovi njegovo ime. Ko je ob času sedanjega jubileja jagiellonskega vseučilišča sedel Sienkiewicz v krogu častnih doktorjev, so se oči vseh obračale nanj, in ploskanju ni hotelo biti konca in kraja, ko je v imenu bivših učencev in profesorjev »glavne šole« varšavske, izpremenjene sedaj v rusko vseučilišče, izročil rektorju pisano čestitko. Sienkiewicz je edini izmed poljskih pisateljev, čigar slava se je razširila tako široko, da sega celo na drugo poluoblo (Ameriko). Naši največji pesniki in novelisti se ne morejo pohvaliti s takšno popularnostjo, kakršno si je pridobil v svetu Sienkiewicz, zlasti s svojim poslednjim romanom »Quo vadis«.

* * *

Lahko je razumeti, zakaj mu je vprav ta roman pridobil takšno slavo. »Quo vadis« se dotiče snovi iz zgodovine, ki je postala temelj krščanskega sveta, katere vsebina se je globoko zarila v duh naslednjih pokolenj ter postala lastnina vseh civilizovanih narodov.

34*

Vsled tega je roman primeren in razumljiv vsakemu človeku, vsaki narodnosti; vsebina njegova pa je v resnici preyzemajoča. Ob času Nerona, ko je paganstvo, izgubivši počutek smeri, začelo se izpregati ter iti slepo v verski kozmopolitizem ali popolni ateizem, je sredi stiskanega in upehanega človeštva zasvetila nova zvezda - voditeljica, zvezda betlehemska. Sienkiewicz je tu predstavil to borbo, kako se je nova ideja borila s starim redom ter ga zmagala s tem, česar ponosni, razbrzdani in krviželjni gospodarji sveta niso mogli razumeti. Tu imamo pred seboj najvažnejše ljudi iz te borbe, opisane v resnici mojstrsko. Rdečebradi Nero, brigajoč se bolj za svojo slavo kot pesnik, godec, pevec, aktor, plesalec in voznik nego za svojo državo, hraneč se neprestano z dimom paradoksalnega prilizovanja, se ravna po svoji trmi, po krvižejnih nagonih in nasvetih služabnikov, kakršen je bil na primer Tigellin. Njegova postava (oseba) je naslikana sijajno; opis pa se kaže še v lepši luči radi vsestranosti, ker obsega takšne črte, kakor: napuh, komediantstvo, strahopetnost, okrutnost in nestanovitnost. Ta svojstva so pri Neronu nenavadna; Nero se veseli zaradi sreče drugega. Težavnejši popravek je imel z apostoloma Petrom in Pavlom, pa tudi opis njiju oseb odgovarja domišljivosti, kakršno pušča za njima krščansko izročilo. Peter, sivi starček, navdušenega, prijaznega lica, noseč mir in ljubezen med prve vrste spoznavalcev, nas gane s svojo preprostostjo in prizanesljivostjo do tega, kar je človeško. Pavel, to vam je neutrujen delavec, koprneč samo po tem, da bi izvršil nalogo svojega življenja; toda poleg Petra se nahaja zmerom na drugem mestu. To so glavne osebe romana. Toda glavno dejanje romana se nikakor ne opira nanje. Tam je še mladi Marko Vinicij, junaški in lepi rimski patricij, ki v Plavciji hiši spozna kot jutrnica krasno Ligijo. Ta Ligija je zastavljenska, iz plemena Ligijcev, nemara nekdanjih Slovanov, in pri njej je Urso, zvesti služabnik, velikanske moči. Vinicij se zaljubi v Ligijo na smrt in ona vanj, toda ponosni patricij ni mislil na zakon. Že jo je Nero na Petronijev nasvet ugrabil, da bi jo potem oddal Viniciju, že se je Vinicij veselil, da Ligija postane njegova ljubica, ko jo v odločilnem trenutku Urso izpuli iz rok njegovih sužnjev in odnese med kristjane, katerih vero je Ligija spoznala že v Plavciji hiši. Vinicij da odduška svoji jezi s tem, da vso noč pretepava sužnje ter začne s pomočjo Chilona Ligijo iskati, kar pa se konča s tem, da udarjen od Ursa, ko je bil že Ligijo ugrabil, spozna ob času svoje bolezni Kristusovo vero ter začuti do Ligije ljubezen, čisto in plemenito. Pod vplivom Petra apostola in Ligije

se poplemeniti divja njegova duša in polepša, na kar mu tudi Ligija podari svojo odkritosrčno in čisto ljubezen. Vinicij se zaroči z njo, hoteč jo vzeti za ženo. Nero zapali Rim, krivdo pa zvali na kristjane. Tudi Ligija pride v ječo. Nekatera krdela kristjanov uporabi Nero za strašne svečnike, druga pa še čakajo trenutka, ko se odpre novi amfiteater. K poslednjim pripada tudi Ligija. Zaman si prizadeva Vinicij, da bi Ligijo rešil. Ligija je odločena za Nerona najlepšo točko — cirkusovega programa. Na cirkusovo pozorišče pridrevi tur, in na njegovih rogeh je privezano nago belo telo mlade Ligije. Toda tu se zgodi čudo. Urso plane nad tura in, pograbilviši ga za roge, mu z nadčloveško močjo zavije vrat. Od veselja znoreli gledalci v amfiteatru darujejo življenje Ligiji, katera kmalu potem postane žena kristjana Vinicija. Kmalu je tudi prišel čas za apostola; umrl je mučeniške smrti Peter, a obenem tudi Pavel. Petronij, prišedši pri cesarju v nemilost, si odpre žile in z njim vred tudi njegova božanstvena Evnika.

Ko bi se vsa lepota imela omejiti na bajko, bi bila to samo mična ljubezenska dogodba, ki premaga vse ovire. Toda vsa ta lepota se opira ob tla, načrtana z veliko temeljitostjo in znanjem predmeta, na nežnem in plastičnem črtanju oseb in še na nežnejšem predstavljenju vsakovrstnih občutkov, od najbolj divjih do najganjlivejših in najotožnejših. Čitatelju nikdar ne izginejo iz spomina takšne slike, kakršno je potovanje Nerona v Ancij (Antium). Ta pohod se odlikuje z izobiljem lepoticja, konj in voz sredi solčnih žarkov, lesketajočih se dragotin in oblakov prahu . . . klici prostakov, zahtevajočih edino »panem et circenses« . . . orgija na ribnikih Agrippe, prirejena z razkošjem (potrato), kakršnega si je mogel privoščiti samo Tigellin, kopajoča se v povodnji luči, cvetja in vina, iz početka sijajna, potem pa znorela vsled smeha, petja in razbrzdanosti — pravcata rimska orgija. Krasen in strašen, dasiravno nekoliko zabaven, je požar Rima. Na eni strani stoji Nero, po komediantovsko opravljen, iščoč vtiskov za svojo klavernost, na drugi strani pa tuli besno ljudstvo, sluteč v Neronu požigalca. Nerona, obledelega vsled strahu, reši Petronij, obljubivši množici odprtje cesarjevih vrtov ter delitev kruha, olja in igre v cirkusu — panem et circenses. Tam je še dokaj drugih lepih prizorov, kakor smrt apostolov, druga orgija v palači cesarjevi pri blesku živih bakelj, gorečih kristjanov, ter nad vse druge nepozabni prizor v cirkusu, ko Urso premaga onega tura ter oprosti svojo ljubljeno kraljico. Kaj lepa je postava Vinicija, tega divjega, nasilnega patricija, kateri pa postane plemenit pod vplivom ljubezni in krščanske

vere; lepa je postava Ligije, te slovanske kraljice, prevzemajoče s svojo mičnostjo in čistostjo slično poljskim lilijam srce Vinicijevo in vseh čitateljev; zanimiva je oseba Chilona, filozofa-sofista ter izučenega lopova, čigar vest vendar pri koncu ne more prenesti prevelike mere zločinstev, ali bolje, prevelike mere odpuščanja od strani kristjanov. Toda najlepša z umetniškega stališča in najbolj zanimiva ter najnežnejša je oseba Petronija, ki se more smatrati za cvet te umirajoče paganske omike. To je tip rimskega dekadenta, povelečujočega edino le lepoto in razkošje. To je edina naloga (dogma) njegovega življenja; on ne pozna razlike med čednostjo in grehom, ako se ta ne da zameniti z vzporedbo lepote in odurnosti. Kristusova vera mu ni ugajala; on je preziral tolpo, smrdečo po praženem bobu in znoju, in vonjava vijolic mu je bila zmerom prijetnejša nego vonjava umazanega »bližnjega« iz Subure. V njem niso toliko vzbujali gnusa poboji in lopovstva Nerona kakor njegovi slabi verzi in oponašanje igralcev in pevcev. Torej tudi, ko sta si on in njegova zlatolasa Evnika odprla žile na gostiji, so »gostje dobro razumeli, da ž njima gine to, kar je še edino od nju ostalo njihovemu svetu, to je njegova poezija in lepota.«

»A poleg starodavnih kapenskih vrat stoji danes mala kapelica že z nekoliko zamazanim napisom: »Quo vadis, Domine?«

Roman »Quo vadis« je izšel l. 1896. Smelo trdim, da zavzema ta roman najvišje mesto med vsemi dosedanjimi Sienkiewiczevimi romani. V njem se nahaja vse, s čimer se ponša Sienkiewicz talent: neprimerljivi lesk dialoga, genialno vglobljenje v duh opisane dobe, živahnost pripovedovanja, družeca podrobnost in veljavo Tolstega z muzikalnostjo Gabrila d' Annunzija in bržkone zgolj Sienkiewiczova umetnost, ki zna vzdržati čitatelja v neprestani radovednosti in plemenitem duševnem ognju. Poleg tega še lahki in rezki ter neprekosljivi humor in bistrumje, realizem v slikah in prizorih, ki ne prekorači nikdar meje neokusa in zlobnih nagonov. Nad vse drugo pa zna Sienkiewicz črtati občutke ganljive in čiste ter močne kakor smrt . . . V tem romanu pa je še neka črta, ki si je celo tu poiskala prostora, namreč ljubezen do svojega naroda, razodevajoča se v osebah Ligije in Ursa, v vsem njunem značaju, označujočem edino le pleme slovansko . . .

* * *

Sienkiewicz se ni kar iz početka povzpел tako visoko. Poprej so se pojavljale v časopisih novele, ki so kazale posamezne črte nje-

govega talenta. Čut za prirodo se je ojačil s potovanjem po krajih nekdanje Poljske ter zlasti s potovanjem po stepah in pustinjah severne Amerike. Po vrnitvi v domovino je začel še pozorneje opazovati življenje, potrebe in nezgode svojega naroda, in ta opazovanja so našla svoj izraz v novelah, katere je Sienkiewicz priobčil v »Gazety polskiej«, zlasti od l. 1876. Vsebina teh novelic je večinoma pesimistična. Ganljiva slika krivic, doprinesenih narodu poljskemu v Nemčiji, je pripovedka z naslovom: »Iz spomeniške knjige poznanjskega učitelja«, njih žrtva pa Miheć s ponosno in lepo dušo in slabotnim telesom, ki pada kakor pokošeno cvetje pod brutalnimi rokami pruskih pionirjev omike; potem »Bartek z magovalec«, ki ni mogel razumeti, kako se morejo Nemci znašati nad njegovim otrokom radi tega, da je on nekdanj pod Gravelotto za pruske koristi besno pobijal Francoze. Revščina in nezgoda poljskega naroda, izročenega v varstvo župana-pijanca ter pisarja-lopova, se nam predstavlja v »Obrazcih z ogljem«, kjer se Repina vda pisarju, hoteč s tem moža rešiti vojaščine. Obupni položaj kmetov izselnikov v Ameriki je našel svoj izraz v ganljivi, po svoji grozi in realizmu znameniti noveli »Za kruhom«. Ena iz najlepših novelic Sienkiewiczjevih »Čuvaj na svetilniku« nam slika lepo postavo vojaka izselnika, kateri, zatopljen v mične verze »Pana Tadeusza«, radi toge za domovino pozabi prižgati luč v svetilniku in, prišedši tako ob službo, se mora na stara leta klatiti po svetu. Mladostno ljubezen, ki muči ubogo srčece lepe Anice, nam slika ena izmed najprijetnejših novelic — »Hanija«. — »Stari sluga« je ostanek iz davnih poljskih časov, ko so bili služabniki dosmrtni prijatelji rodbine. Predmeta večne lepote se dotika pripovedka otožne, skoro obupne, toda mojstrsko opisane vsebine: »Et lux in tenebris lucet«. Mično legendo o stvarjenju ljubezni nam predstavlja »Legenda indijska«. Ako še dodamo k temu spise humoriistične, kakor »Obsodba Zeusa« ter mične »Slike iz življenja in narave« (Szkice z życia i natury), »Pisma iz Amerike, Grške, Pariza« ter zanimive »Listy (pisma) z Afryki«, pa vidimo v teh spisih živi poetični čut do prirode in nenavadno mičnost v črtanju ljubezni, večkrat celo mistično ljubezen do domovine in njenih idealov. Vidimo realizem in veliko žalost radi nezgode, ki ga privaja v pesimizem, vendar ne v oni skrajni pesimizem, ki razkraja in spravlja človeka v nevoljo, marveč v oni, ki je sicer duhomoren, toda »in eius tenebris lux semper lucet.«

* * *

Toda te novelice niso glavni temelj velike popularnosti, kakršno si je pridobil Sienkiewicz sredi svojega naroda. Od starih do najmlajših ga poznajo vsi; med dijaki se nahaja mnogo takšnih, ki ne poznajo vseh njegovih novel, ki niso čitali njegovega romana »Bez dogmatu« ter »Rodzine Polanieckich«, toda redki so takšni, ki ne bi poznali njegove trilogije, katere prvi del »Z ognjem in mečem« je preveden tudi na jezik slovenski.¹⁾

Za nekako pripravo in poskušnjo moči za ta prvi zgodovinski roman, osnovan na veliko »skalo«, se more smatrati pripovedka z naslovom: »Newola tatarska, urywki z kroniki szlacheckiej Aleksego Zdanoborskiego« (1880). V tem delu, katerega junak te spominja Calderonovega »Kneza nezloznega« (Il principe constante), je opisana trda in ponosna plemiška duša, ne hoteča se niti sredi največjih muk odpovedati svoji veri. Arhaistični stil ter slikovitost pripovedovanja sta tu napovedali stvaritelja bodoče trilogije.

Pričela se je vestna študija jezika in dobe ter druge priprave, in l. 1884. so se pojavili štirje zvezki romana »Z ognjem in mečem«. To je slika krvavih vojen, kakršne je ljudovlada doživela po smrti Ladislava IV., ko je l. 1647. pričel vstajo Bogdan Hmelnicki na čelu ukrajinskih Kozakov in vseh stepnih hajdamakov. In divje tolpe so drevile nad nepripravljeno Poljsko, opustošujoč vse z ognjem in mečem v zarji krvavih požarov, pobojev in besnosti, kakršne bi se ne bil sramoval Atilla ali Batu-Kan. Sienkiewicz nam je v tem romanu predstavil zvesto sliko dobe oholosti plemstva ter pomikanja poljskih naselbin na vzhod, z vsemi pojmovi o odnošajih gospode do kmetov. Plemstvo ni hotelo priznavati svobode ukrajinskega naroda ter jo je zamenjavalo s poddanstvom, samo pa je podleglo čestokrat okrutni vladi deželnih oblastnikov, ki so z bičem in roganjem spravljali ta narod čimdalje bolj v obup ter govorili neolikanemu ljudstvu v obraz, da Poljaki temu svobodnemu prostastvu ne morejo biti naklonjeni, ker ti divjaki, ti Sičevi Kozaki, sprovajajo neprestano na Poljsko napade Tatarjev in Turkov s svojimi pustolovnimi izleti na Črno morje in na Valahijo. Krivda ni bila samo na eni strani. Na tleh teh krvavih borb se odbijajo najpopularnejše poleg »Pana Tadeusza« osebe: Skretuskega, Bohuna, Jeremije Višnjevcevega, Volo-

¹⁾ Na naše narečje so prevedene še sledeče povesti Sienkiewiczove: »Pojdimo za Njim!« (Gabrščekova »Slovanska knjižnica«), »Hanija« (»Slovan« l. 1887.), »Angelj« (Gabrščekova »Slovanska knjižnica«). Romana: »Quo vadis« in pa »Potop« ima založnik Gabršček tudi že prevedena v rokopisu in ju izda v kratkem.

Uredništvo.

dijevskega, Podbipete, neprekosljivega Zaglobe, Helene Kurčevičevne ter Anice Borzobogate. Helena, zaljubivši se v Skretuskega, ga ljubi kakor Ligija Vinicija, ima pa v sebi več viteške krvi nego Ligija. Skretuski je nemara preveč Katon, toda to je lepa postava viteza Poljaka, kateremu je prva skrb domovina in šele druga njegova osebna sreča, da mora s tem vsakemu ganiti srce. Njegov odhod iz obleganega Zbaraža obkrožuje to osebo z žarnim vencem. Bohun, tekmeč Skretuskega, kozaška duša, polna nekake neopisane poezije, prevevane s stepnimi vetrovi ter šelestom trsičja, zazibane z ritmom ukrajinskih dumk, si pridobi naše sočutje s svojo nesrečo, da je Poljka zavrгла njegovo ljubezen, pred vsem drugim pa s to viteško plemenitostjo, s kakršno se odlikuje poleg ugrabljene Helene. Zagloba, da tako povem, ta stari inventar vseh treh delov, celo do sive starosti, do pokopa Volodijevskega, spremlja vse junake, razveseljujoč njih mračne trenutke z rezkim, toda sijajnim humorjem ter z bistrimi dovtipi; on jih s svojo Ulisejevo zvijačnostjo reši iz marsikateri zapreke; on slučajni plašljivec, lažnivec, se zna v odločilnem trenutku junaško postaviti in žrtvovati za druge. Knez Jeremija je kulminacija zgodovinske strani; on je zgodovinski junak. Mogoče, da je v romanu nekoliko preveč idealiziran, da je ponosni ruski vojvoda prelevljen v rešitelja domovine, toda pozabiti se ne sme, da je vprav s takšnimi očmi zrla nanj sočasna poezija z očmi Kochowskega in Potockega. Oblega Zbarazava končava muke naših junakov, od katerih premine Podbipeta, ta idealni krščanski vitez z orjaško roko pa z golobjim srcem. Njegova smrt je eden izmed najvzvišenejših in najotožnejših prizorov v tem romanu. Končno se Helena omoži s Skretuskim, kakor so si tega živo želele poljske gospe in gospodične; nesrečni junak Bohun pa odide po bitki pod Berestečkom s svojo bolečino v široko stepe.

Drugi del »Potop« je dokaj večji (obsega namreč šest zvezkov), toda navzlic temu ima v sebi takšno živahnost dejanja in pripovedovanja, da si želiš prečitati vse te zvezke skoro v eni sapi. Kakor potop so bili zagnili Švedi vso Poljsko. Po izdajstvu Opalinskega je prišla v njihove roke Velika Poljska, po izdajstvu Januša Radzivila, Litva, Krakov pa se je moral vdati Karlu Gustavu. Kralj poljski, Jan Kazimir, je zbežal v Šlezijo. Kakor Noetova barka je ostal še Čenstohov, ne mesto, marveč samostan na Jasni Gori s čudodelno sliko Matere božje. Radzivilu na strani je stal Kmitic, junak vsega tega romana. Opeharjen z vabljivimi besedami Radzivila, pokritimi s krinko skrbi za rešitev njegove domovine, je ostal pod njegovim

praporom ter se spustil v boj z branitelji domovine in s svojimi nekdanjimi prijatelji. Zato ga je zavrгла tudi njegova ljubljena in ljubeča Alenka, kar je bil zanj hud udarec. Revéž zapeljan išče poti, dokler mu končno po neprevidnosti ne odpre oči Boguslav Radzivil. Kmitic razjarjen ga pograbi, toda ranjen od njega, odrine potem sam v Čenstohov; da tu umije svojo sramoto, doprinaša čudesa hrabrosti ter pospremi po ubranitvi Čenstohova kralja na Poljsko. Tu se udeleži vseh vojen ter naposled, opravičen v očeh Poljske in Alenke, doseže zaželjeno svojo srečo, Alenko. Koliko je tu dogodb, koliko bitk, koliko zmešnjav, toda vse to ne škoduje dejanju, marveč ga še oživlja ter mu navdihuje življenje tedanjih časov.

Tretji del »Gospod Volodijevski« je zgodovina daljših let tega malega viteza, kateri je nalik srednjevečnim vitezom moral zmerom vzdihati po nekaki gospe svojega srca ter se v njenem imenu boriti. Bil je to najboljši pretepač vse Poljske, ki pa ni iskal prepira. V njegovem malem telesu je tičalo veliko plemenitih občutkov, prijaznosti, žrtev in one ljubezni do domovine, s katero se odlikujejo vsi vrli ljudje teh treh romanov. Ko je po dolgem vzdihanju do raznih zvezd našla Volodijevskega ljubezen zavetje v srcu Anice Borzobogate, mu jo odvzame gospod Bog, in ko se potolažen od prijateljev zaljubi v Kristino s črnimi obrvmi, mu odtegne njeno srce prijatelj Kettling. Že je nameraval zdirjati revež obupno v svet, kar mu stopi na pot lepi Kozaček v spodnjici ter mu tako otožno pove, da ga ljubi. In Volodijevski, kakor bi trenil, najde v sebi svoje nekdanje občutke do Barbike, in Barbika postane njegova ljubljena žena. Veselil se je z njo na meji domovine, stregel ji v boleznih, katero ji je nakopalo ugrabljenje od Arija Tuhajbejoviča, toda znovič se je moral posloviti od nje ta revni človek, ko je turška nevihta udarila na Kamenec, ko je domovina zahtevala življenja. Dal je življenje ter bil podsut z obzidjem v zrak spuščenega gradu, toda od svoje Barbike se je poslovil v prekrasni noči, govoreč ji samo »to ni nič«, »to ni nič«. Tako, za te ljudi ni bilo to nič, toda nahajajo se srca, ki to še sedaj razumejo. Tako je poginil Kameniški Hektor, za njegovo smrt pa se je maščeval »Lev Lech«, hetman Sobieski.

Mi Poljaki lahko razumemo, zakaj so ti romani postali danes narodno imetje, zakaj so toliko ugajali in kaj je v njih lepega. Iz oddelkov teh romanov veje velikanska ljubezen narodne preteklosti ter želja: pridobiti iz njih najlepše trenutke in osebe za duševno hrano potomcem »za okrepčanje src«, kakor pravi Sienkiewicz

sam na koncu trilogije. To je glavni vzrok, zakaj Sienkiewicza in njegovo trilogijo toliko ljubimo. Ako gre za slovstvene vrline, mu tudi teh ne odrekajo in razen drobnih pogreškov smatrajo trilogijo za najboljši poljski roman. Zgodovinska povest ni zgodovina; iz nje se ne učimo zgodovine; roman je umotvor, ki pa ima predstavljati življenje ter hraniti duh. V teh delih pa je tudi resnica in lepota.

* * *

Že mi primanjkuje prostora še za dva obširna sočasna romana, ki imata sicer v sebi vse Sienkiewiczzeve vrline, ki pa ne obsegata tako obširnega kroga ter društvenega življenja, omejujoča se na predčenje le nekaterih slojev človeštva in njih načina mišljenja, ki se je rodilo pod vplivom novodobnih prôdov. Roman »Brez dogme« (Bez dogmatu) nam predstavlja Ploševskega, človeka brez vsake osnove življenja, ukvarjajočega se z neprestanim analizovanjem svojih občutkov, a to radi tega, ker ga miče to analizovanje. Čud mu je sicer nežna, umetniška, duša lepa, toda omejena vsled pomanjkanja ideala in namena. Zaljubljen se je v Angelico, idealno poljsko deklico, toda ne razodene ji svoje ljubezni, nego se zabava z analizovanjem svojih občutkov. Ponosna Angelica se omoži s Kranickim, novincem v časti. Strela udari v Ploševskega ter mu pojasni to, česar ni hotel videti. Brez Angelice mu je življenje neznosno. In prične se ona ganljiva tragedija, ena iz najtožnejših borb golobičje duše Angeličine s strastjo, kateri pa nikdar ne podleže. Naposled se jih usmili smrt ter pobere Angelico, Ploševski pa otide sam za njo. Brez pristrčnega ganotja in notranjega veselja radi Angeličine zmage ni moči čitati tega romana. »Rodbina Polaneckih« nam kaže sredi interesov in materializma življenja oporo za takšne duše, kakršna je duša Polaneckega. Rodbina in zemljišče mu dasta ono ravnotežje, ki ga doslej ni mogel najti. Marica Polaneška pripada med najlepše umetniške tvorbe Sienkiewiczzeve. Vrhutega je v obeh teh romanih vse polno karakterističnih črt sočasnih Poljakov in Poljk, mnogo globokih pogledov na sočasne naše društvene naloge, kar ta dva romana takisto veže z življenjem naroda.

* * *

To je kratka črta Sienkiewiczzevega delovanja. V sedanjem času naturalizma, simbolizma, nietscheanizma, ibsenizma i. t. d. se sveti njegova poezija v zdravem, nežnem in jasnem blesku. Ni sicer najti v njej absolutnega optimizma, ker krije v sebi precej grenkobe, žalosti

in bolečin, toda vse to preseva koprnjenje po dosegih iz človeškega življenja takšnih idealnih črt, ki krepčajo dlan in duh.

Napake? Naj govore o njih oni, ki jih vidijo, jaz pa bom pisal o njih, ko bom že imel »v žilah žolč in črnilo«; toda dokler sem še mlad, se ne morem ustavljati tej dražesti, kakršno puhte od sebe v njegovih delih resnica, lepota in ideal življenja . . .

* * *

Henrik Sienkiewicz se je porodil na Podlesju v Volji Okrejski 1846. l. Šolal se je v Varšavi, kjer je pohajal tudi v nekdanjo »glavno šolo«, v oddelek filološko-zgodovinski. Že kot dijak je priobčeval svoje spise v časopisih ter polagoma dosegel svojo sedanjo slavo. Sedaj biva Sienkiewicz ali v Varšavi, ali pa v Zakopanem, kjer navadno prebije drugo polovico leta. Nekaj časa prebije tudi blizu Pariza v vili Saint Maur, ali na otoku Ploumanach ob Bretaniji pri svojem prijatelju Abakanowiczu. Večkrat zahaja tudi v Krakov, kjer njegov sin obiskuje gimnazijo sv. Ane. Sedaj praznuje Sienkiewicz jubilej svojega 25letnega književnega dela. Vseh njegovih spisov je že okoli 30 zvezkov, ne všteti v to še ne dokončanih »Križarjev«.

Narod poljski, poveljujoč velikega pisatelja, goji v srcu nadejo, da se mu sedanja slava še pomnoži v dolгих in srečnih letih življenja.

(Iz poljskega rokopisa prevedel P. M.).

Želja.

Piščalko želim si, ki piskala bi —
in vsako mi željo spolnila . . .
Zapiskal bi svoji ljubici,
in ona bi me ljubila.

Zapiskal bi svoji mamici —
denarca bi mi dala,
in ko bi bil žejen, zapiskal bi —
pred mano dva polna bokala.

A ko bi prišla bela smrt
in zame bi vprašala:
zapiskal bi, in bela smrt
od mene bi zbežala . . .

B. Baebler.